

شکل ۱: قالی دست بافتی در ایران است که در بین اقوام مختلف در داخل و خارج از ایران طرفداران بسیاری دارد.

قالی آفریده‌ای از خیال است که با نقش و گره به دست مردمان ایران زمین در قالب تار و پود درآمده است.

سرزمین فارس جغرافیای گسترده‌ای است که قدمتی طولانی در تاریخ ایران دارد. یکی از نمادهای این منطقه از ایران فرش دست بافت است، که با نام "قالی فارس" شهرت دارد.

تاریخچه قالی فارس

قدمت قالی بافی در این استان به بیش از دوازده قرن می‌رسد. مورخان در زمان حمله اسکندر به ایران به وجود قالی‌هایی در مقبره کوروش اشاره می‌کنند.

پیش از ساکن شدن قشقایی‌ها در این منطقه پارسیانی زندگی می‌کردند که با هنر بافت قالی آشنایی داشتند. یافته‌های باستان شناسی بر کهن بودن فرهنگ قالی بافی در این خطه تاکید دارد.

شکل ۲: تاریخچه بافت قالی در ایران بسیار طولانی است و تاریخ دقیقی از آن وجود ندارد.

قرن هشتم هجری اوج هنر قالی بافی فارس بود. شهرت قالی فارس در این دوره به حدی بود که غازان خان، بافت قالی‌های کاخ خود در تبریز را به هنرمندان فارس واگذار کرد.

در قرون نه و ده هجری یا حضور بیشتر قشقایی‌ها، ایلات خمسه و سایر اقوام در این استان قالی بافی در این منطقه جانی تازه یافت. این هنر تا زمان حال کمابیش ادامه داشته و از جمله ویژگی‌های اصلی این خطه به شمار می‌رود.

ویژگی‌های قالی فارس

زندگی ایلات کوچ رو در منطقه فارس بر توانایی مردمان ایل در الگو قرار دادن عناصر طبیعی افزوده و گنجینه‌ای غنی از الگوهای هنری برای آنها به ارمغان داشته است. این مردمان به مرور زیبایی‌هایی خلق کرده‌اند که بر گستره قالی‌های این منطقه دیده می‌شود.

در مورد قالی فارس می‌توان در کنار معروف‌ترین نمونه‌های آن که قالی‌های قشقایی و خمسه است به بافته‌های روستاهای اطراف در این استان نیز اشاره کرد. در کنار تنوع بالا طرح و سبک که در انواع این قالی‌ها وجود دارد مشترکاتی نیز دیده می‌شود، مانند ماند و وجود طرح‌های هندسی یا استفاده از رنگ‌های شاد که الهام گرفته شده از طبیعت این خطه است. مهم‌ترین نقطه اشتراک در بین انواع دست‌بافته‌های فارس بافت شل گره‌ها و وزن سبک آن است و البته که غلبه طرح‌های هندسی بر سایر نقوش، در نگاه اول به چشم می‌آید.

به علت آنکه حجم بالایی از قالی‌های فارس به دست زنان ایلات کوچ‌رو منطقه بافته می‌شود، ابزارها و دار قالی بافی مورد استفاده برای آن متفاوت است. به عنوان مثال بر خلاف بسیاری از مناطق دار قالی بافی مورد استفاده در این منطقه اکثراً به صورت زمینی و افقی بوده تا در زمان کوچ به راحتی قابلیت جابه‌جایی داشته باشد.

شکل ۳: از جمله ویژگی‌های قالی فارس استفاده از دار قالی افقی است.

قالی فارس معمولاً طرحی ذهنی دارد و به صورت جفتی یا همراه با قالیچه بافته می‌شود. قالی اول، قالی "دستور" اسم دارد و قالی یا قالیچه همراه با قالی دستور با کمک طرح آن یا به صورت ذهنی و الهام گرفته شده از طرح قالی دستور بافته می‌شود.

طرح و نقش قالی فارس

نقوش قالی فارس به دو دسته تقسیم می‌شود:

- نقوش سنتی
- نقوش منتظم

نقوش سنتی اکثراً به صورت ذهنی بافته می‌شود و دارای ساختاری هندسی هستند. مهم‌ترین ویژگی این نوع از قالی‌های فارس قرینه بافی است. قالی فارس با نقوش سنتی از نیمه‌ی افقی یا عمودی خود به قرینه بافته می‌شوند.

شکل ۴: استفاده از نقوش الهام گرفته شده از طبیعت در بافت قالی یکی از ویژگی‌های این هنر است.

نقوش منتظم قالی فارس به شش دسته تقسیم می‌شوند. نقوش منظم، محرمان، افشان، ماهی درهم، بته و جقه و نقوش گیاهی. به عنوان مثال اکثر دست بافت‌های قشقایی شامل یک یا سه ترنج در میانه و یک ترنج در هر گوشه است. در بافت نقوش قالی‌های منتظم از انواع طرح‌ها از جمله: هشت ضلعی، گل هشت پر، اشکال هندسی، تصویر حیوانات و... استفاده می‌شود.

شکل ۵: یکی از ویژگی‌های قالی فارس قالب بودن اشکال هندسی در طراحی نقش‌ها است.

رایج‌ترین طرح‌ها در قالی فارس

نقش مایه‌هایی که در بیشتر قالی‌های فارس دیده می‌شود در ده گروه جای می‌گیرند که هر کدام از آنها از فراوانی مختلفی برخوردارند و در میان مردمان مناطق مختلف طرفداران گوناگون دارند.

- نگاره‌های مرغی و کله مرغی
- نقش مایه‌های گیاهی
- نگاره‌های بته‌ای
- نقوش جانوری (چهارپایان)
- گردونه خورشید
- انواع گل
- ستارگان
- شکل‌های شطرنجی
- نقش مایه‌های دندانه دار
- آرایه‌های چهاربازویی

شکل ۶: قالی فارس دارای طرح‌ها و نقش‌های متنوعی است که آن را نسبت به سایر نمونه‌ها خاص کرده است.

بیشتر قالی‌های فارس توسط هنرمندان قالیباف در شهرهایی مانند شیراز، آباده، نیریز، بولوردی بافته می‌شود.

اهمیت و ویژگی‌های خاص این هنر گسترده در این خطه از خاک ایران مسئولان را بر آن داشت تا در صدد ثبت این میراث کهن، به یادگار مانده از پیشینیان برآیند. این میراث باستانی در سال ۲۰۱۰ در فهرست میراث معنوی جهانی یونسکو به ثبت رسید تا علاوه بر حفظ آن برای تمام ملت‌ها فارغ از مرزهای جغرافیایی برای حفظ و نگهداری از آن تلاش‌های جهانی صورت گیرد.

❖ گردآورنده : مرجان قنواتی

❖ لینک مطلب به زبان انگلیسی به همراه گالری عکس:

<https://iranindepth.com/fars-carpet-a-mixture-of-imagination-and-color/>